KORXONALARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH NAZARIYASI

Toxirova Nigora Zokirjon qizi
Qarshi davlat universiteti
Mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: nigora.takhirova@gmail.com
ORCID: 0009-0007-8490-6027
https://doi.org/10.5281/zenodo.22166273

Raqamli transformatsiyaning korxonalar samaradorligiga ta’sirini tizimli va mantiqiy ketma-ketlikda aks ettiradi. Rasmning chap qismida joylashgan “Raqamli transformatsiya” bloki korxonalarda o‘zgarishlarni boshlovchi asosiy omillarni ifodalaydi. Bu yerda raqamli texnologiyalarni joriy etish, mintaqaviy korxonalar faoliyati jarayonlarini avtomatlashtirish, ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish, mijozlar bilan raqamli aloqalarni rivojlantirish hamda xavfsizlikni ta’minlash kabi yo‘nalishlar ko‘rsatilgan bo‘lib, ular korxona faoliyatini modernizatsiya qilishning boshlang‘ich sharti hisoblanadi. Ushbu omillar mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish jarayonlarini yanada tezkor, aniq va samarali qilishga mintaqaviy korxonalar faoliyati qiladi.

Rasmning markaziy qismida joylashgan aylana ko‘rinishidagi blok mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish korxonasining ichki transformatsiya jarayonlarini ifodalaydi. Bu yerda beshta asosiy yo‘nalish ajratilgan: jarayonlar samaradorligining oshishi, mintaqaviy korxonalar faoliyati samaradorligi va mijoz qoniqishining yaxshilanishi, xarajatlarning kamayishi va foydaning ortishi, tezkorlik va moslashuvchanlikning kuchayishi hamda innovatsiya va raqobatbardoshlikning oshishi. Ushbu elementlar o‘zaro bog‘liq holda ishlaydi va raqamli transformatsiya natijasida korxona ichki faoliyatining tubdan takomillashishini ko‘rsatadi. Ya’ni, texnologiyalar joriy etilishi nafaqat texnik o‘zgarish, balki butun mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish tizimining qayta shakllanishiga olib keladi.

Rasmning o‘ng tomonida esa “Samaradorlik natijalari” bloki keltirilgan bo‘lib, u transformatsiyaning yakuniy natijalarini ifodalaydi. Bu yerda moliyaviy ko‘rsatkichlarning yaxshilanishi, mijozlar sodiqligining ortishi, mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish tezligining oshishi, bozorga moslashuvchanlik va raqobatbardoshlikning kuchayishi hamda uzoq muddatli barqaror o‘sishning ta’minlanishi asosiy natijalar samaradorligi da ko‘rsatilgan. Ushbu natijalar korxonalarning umumiy samaradorligi oshishini anglatadi va raqamli transformatsiyaning strategik ahamiyatini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, rasm uch bosqichli mantiqiy zanjirni ifodalaydi: kirish omillari (raqamli transformatsiya) → ichki jarayonlar (samaradorlik mexanizmlari) → yakuniy natijalar (iqtisodiy va raqobat ustunligi). Bu esa raqamli transformatsiya korxonalarda samaradorlikni oshirishning kompleks va uzluksiz jarayon ekanligini ko‘rsatadi.

Davlat sektorida davlat moliyaviy mablag'larini taqsimlashni maqbullashtirish uchun SIning uzoq muddatli qisqa xotira (LSTM), boshqariladigan rekurrent bloklar (GRU), ko'p qatlamli pertseptronlar (MLP) va tabiiy tillarni qayta ishlash (NLP) kabi yanada murakkab bashorat qiluvchi algoritmlari qo'llaniladi. Ushbu texnologiyalar YaIM va byudjet prognozlari tahlilini avtomatlashtirib, foizlardagi o'rtacha mutlaq xatolikni (MAPE) minimallashtiradi hamda soliq to'lovchilar mablag'larining sarflanishida shaffoflik va hisobdorlikni oshiradi. Biroq, dala tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, biznes-rejalarni modellashtirishda (masalan, ko'chmas mulk bo'yicha onlayn-platformalar uchun) ChatGPT kabi generativ SI vositalari marketing tadqiqotlari va ma'lumotlarni tahlil qilishda vaqtni tejasa-da, matematik modellashtirish aniqligi va prognozlar ishonchliligida an'anaviy vositalardan (Microsoft Excel) hali ham ortda qolmoqda.

1.2.2-jadval
Raqamli transformatsiyaning korxonalar samaradorligiga ta’siri ko‘rsatkichlari

Yo‘nalish	Asosiy ko‘rsatkichlar	Raqamli transformatsiya ta’siri mexanizmi	Samaradorlikka ta’siri
Moliyaviy samaradorlik	• Sotuv hajmi • Foyda • Rentabellik darajasi	Raqamli kanallar orqali mintaqaviy korxonalar faoliyati hajmi oshadi, xarajatlar kamayadi, narx belgilash samaradorligi yaxshilanadi	Moliyaviy natijalar yaxshilanadi, foyda va rentabellik oshadi
Mijozlar samaradorligi	• Mijozlar qoniqish darajasi • Mijozlarni saqlab qolish darajasi • Yangi mijozlar soni	Raqamli xizmatlar qulayligi ortadi, shaxsiylashtirilgan yondashuv va tezkor mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish ta’minlanadi	Mijozlar qoniqishi va sodiqligi oshadi, bozor ulushi kengayadi
Jarayonlar samaradorligi	• Mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish vaqti • Xatoliklar soni • Jarayonlar avtomatlashtirish darajasi	Jarayonlar avtomatlashtiriladi, ma’lumotlar real vaqtda tahlil qilinadi, qarorlar tezkor qabul qilinadi	Mintaqaviy korxonalar faoliyati ko‘rsatish tezligi oshadi, xatoliklar kamayadi, unumdorlik ortadi
Resurslardan foydalanish samaradorligi	• Xodimlar unumdorligi • Texnologiyalarga investitsiya qaytimi • Operatsion xarajatlar	Resurslar optimal taqsimlanadi, takroriy ishlar bartaraf etiladi, texnologiyalar samarali ishlatiladi	Resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi, xarajatlar kamayadi
Innovatsion samaradorlik	• Yangi xizmatlar soni • Raqamli yechimlar ulushi • Innovatsion loyihalar soni	Ma’lumotlarga asoslangan tahlil va mijoz ehtiyojlarini chuqur tushunish yangi xizmatlarni yaratishga imkon beradi	Innovatsion faoliyat kuchayadi, raqobatbardoshlik va qiymat yaratiladi

Mazkur jadval raqamli transformatsiyaning korxonalar samaradorligiga ta’sirini beshta asosiy yo‘nalish kesimida tizimli ravishda ochib beradi va ularning o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi. Birinchi navbatda, moliyaviy samaradorlik yo‘nalishida raqamli kanallar orqali mintaqaviy korxonalar faoliyati hajmining ortishi, xarajatlarning kamayishi va narx belgilash mexanizmlarining takomillashuvi natijasida foyda hamda rentabellik darajasi oshishi kuzatiladi. Bu esa raqamli transformatsiyaning bevosita iqtisodiy natijalarga olib kelishini tasdiqlaydi. Ikkinchi yo‘nalish — mijozlar samaradorligi

bo‘lib, bunda raqamli xizmatlarning qulayligi, tezkorligi va shaxsiylashtirilgan yondashuv mijozlar qoniqishi hamda sodiqligini oshiradi, natijada korxonaning bozor ulushi kengayadi.

Xulosa va takliflar Xulosa qilib aytganda korxonalar samaradorligini oshirish jarayoni ko‘p qirrali va murakkab mexanizm asosida shakllanishini ko‘rsatdi. Jumladan, strategik boshqaruvni samarali tashkil etish, raqobat ustunligini shakllantirish, mijozga yo‘naltirilgan marketing tizimini rivojlantirish, innovatsion faoliyat va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, inson kapitalini takomillashtirish hamda institutsional infratuzilmani mustahkamlash korxonalar faoliyati samaradorligini oshirishning muhim omillari hisoblanadi.Shuningdek, iqtisodiy modernizatsiya va tarkibiy o‘zgarishlar korxonalarning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshirib, ularning raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, korxonalar samaradorligini oshirish faqat alohida iqtisodiy yoki boshqaruv omiliga emas, balki o‘zaro bog‘liq bo‘lgan strategik, innovatsion, tashkiliy va institutsional mexanizmlarning uyg‘unlashgan holdagi faoliyatiga tayanadi. Shu sababli, zamonaviy iqtisodiyot sharoitida korxonalar samaradorligini oshirish kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Анимица Е.Г. Regional economy and spatial development. – Ekaterinburg, 2008.
2. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. – М.: ГУ ВШЭ, 2000.
3. Яковец Ю.В. Civilizations and world economic cycles. – М.: Экономика, 2004.
4. Махмудов С.С. Ўзбекистон иқтисодиётида таркибий ўзгаришлар ва самарадорлик. – Тошкент, 2018.
5. Махмудов Н. Минтақавий корхоналар фаолияти, хизмат кўрсатиш соҳаси ва иқтисодий ривожланиш. – Тошкент, 2017.
6. Эрметов А.И. Минтақавий иқтисодиётни ривожлантириш механизмлари. – Тошкент, 2020.
7. Вахабов А. Иқтисодий модернизация асослари. – Тошкент, 2015.
8. Беркинов Б. Корхона бошқаруви ва самарадорлик. – Тошкент, 2016.